

Mire Mladenovski

Balkanski ratovi

R

đ

?

Ključno pitanje

Da li su balkanski ratovi vođeni za oslobođenje ili osvajanje?

Ostala pitanja kojima će se modul baviti:

1. Kakva je hronologija događaja?
1. Kakva su bila očekivanja i opravdanja balkanskih ratova?
2. Kako su ratovi percepirani?
3. Kakve su bile posljedice balkanskih ratova?

Tema

Tema radionice su Balkanski ratovi (1912-1913). Posebna pažnja je obraćena na učesnike u rato, prije svega na njihova očekivanja i razočarenja. Pitanje Balkanskih ratova je senzitivno za više balkanskih zemalja. Kontroverznosti ovoj temi doprinose različiti pogledi na istorijska događanja. Glavno pitanje je da li su ovo bili ratovi oslobođenja ili osvajanja.

Ishodi učenja:

- Moći će da svrsta istorijske događaje u vremenski okvir.
- Razviće sposobnost analize izvora i razvijati kritičko mišljenje.
- Evaluacija istorijskih događaja kroz multiperspektivni pristup.
- Učenici će prepoznati odnose među državama i narodima u to vrijeme, njihova očekivanja i razočaranja za vrijeme balkanskih ratova. Takođe, učenici će razumjeti kako ovi događaji utiču na živote ljudi.

Ciljevi:

- Usvajanje multiperspektivnog pogleda na Balkanske ratove kroz analizu različitih izvora.
- Otvaranje diskusije o očekivanjima i razočarenjima.
- Upoznavanje sa atmosferom tokom Balkanskih ratova.

90
minuta

Uputstva za predavača

Aktivnost 1:

grupni rad – kreiranje vremenske prave.

Aktivnost 2:

grupni rad – analiza različitih tipova izvora i diskusija.

Aktivnost 3:

grupni rad – izrada novinskog članka.

Aktivnost 4:

grupni rad – sortiranje i određivanje dokumenata i diskusija s ciljem odgovora na pitanja.

Aktivnost 1

Svaka grupa (ima ih 4 ili 5) dobija isti set materijala za kreiranje vremenske linije.

Kakva je hronologija Balkanskih ratova?

Napravite vremensku liniju!

Zadak je hronološki poređati šest značajnih događaja u vezi sa balkanskim ratovima. Uz svaki događaj mora da stoji datum, naziv, pisani dokument i vizuelni izvor koji se na njega odnosi. Da bi se to postiglo, svi djelići sa radnih papira moraju se isaći (strane 3 i 4), nakon toga treba ih poređati na praznom papiru. Na taj način kreiraće se vremenska linija glavnih događaja u balkanskim ratovima.

Rad je u grupama i svaka grupa ima isti zadatak. Na taj način, svaka grupa predstavlja rezultat svoga rada pred drugim grupama.

NAZIV	Balkanska liga	Londonski sporazum	Sporazum iz Bukurešta	Drugi balkanski rat	Prvi balkanski rat	Nezavisnost Albanije
GODINA	1912 - 1913	1912	1913	28. 11. 1912	30. 05. 1913	10 .08. 1913
TEKST	Balkanska alijansa stvorena je nakon serije bilateralnih sporazuma između balkanskih država Bugarske, Grčke, Crne Gore i Srbije, a uperena je protiv Ottomanskog carstva, koje je u to vrijeme još uvijek kontroliralo veliki dio Balkanskog poluostrva.	U ratovima su učestvovali pobednička Balkanska liga (Srbija, Grčka, Bugarska i Crna Gora), a poraženo je bilo Ottomansko carstvo. Velike Sile predstavljale su V. Britanija, Njemačka, Rusija, Austro-Ugarska i Italija.	Bugarska, Grčka, Crna Gora i Srbija napale su Ottomansko carstvo, prekidajući njegovu petovjekovnu vlast na Balkanu nakon sedmomjesečnih sukoba, koji su se završili Londonskim sporazumom.			
	Skupština od 83 narodne vođe sastala se u Vlori, u novembru 1912, i proglašila Albaniju nezavisnom državom te uspostavila privremenu vladu. U skladu s članom 2 Londonskog sporazuma, Albanija bi bila priznata kao autonomna država pod suverenitetom otomanskog sultana.	Bugarska je bila nezadovoljna podjelom ratnog plijena u Makedoniji. Srpska vojska odbila je Bugarsku ofanzivu i u protivnapadu ušla u bugarsku teritoriju, dok su Rumunija i Ottomansko carstvo iskoristile priliku da interveniraju protiv Bugarske i steknu teritorijalne dobitke. U Sporazumu iz Bukurešta koji je uslijedio, Bugarska je izgubila većinu teritorija koju je osvojila u Prvom balkanskom ratu.	Bugarska je poražena kombiniranim snagama Srbije, Grčke i Rumunije. Prema uslovima sporazuma, Bugarskoj je dodijeljen mali dio Makedonije i uski pojas Egejske obale, uključujući i luku Dedeagaç (Alexandroupolis). Srbija je uzela severnu i centralnu Makedoniju, Grčka je dobila južnu Makedoniju, dok je Rumunija dobila južnu Dobrudzu.			
FOTO-GRAFI-JE				 http://en.wikipedia.org/wiki/File:London_Peace_Treaty_Signing_30_May_1913.jpg		

PLAKATI

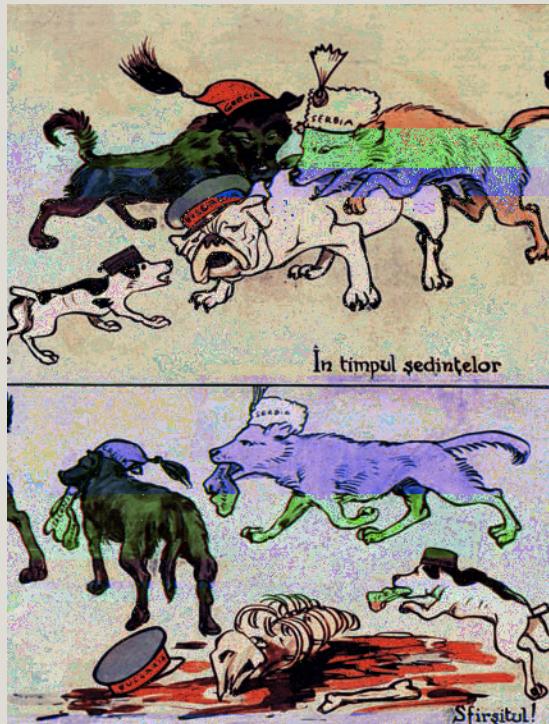

[http://simple.wikipedia.org/wiki/
File:Balkan_League_poster.png](http://simple.wikipedia.org/wiki/File:Balkan_League_poster.png)

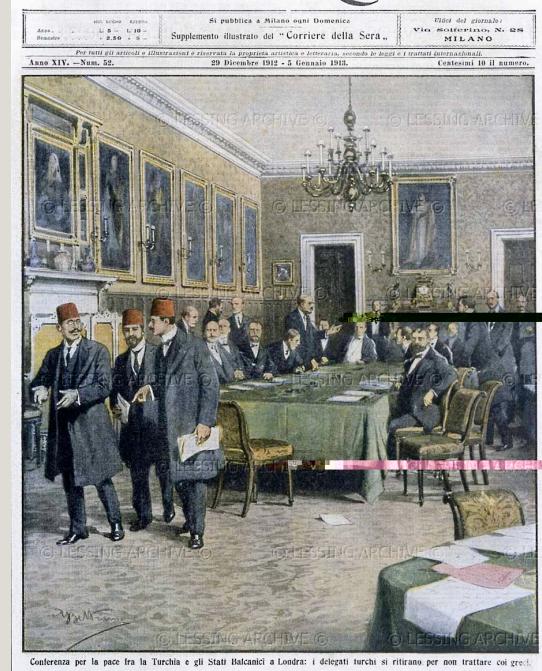

[http://www.robinsonlibrary.com/history/balkan/history/
war1912.htm#.UyWrqWBX4IM](http://www.robinsonlibrary.com/history/balkan/history/war1912.htm#.UyWrqWBX4IM)

SLIKE

Teaching modern southeast european history, Alternative education material, The Balkan Wars, 2009, p.106

Conferenza per la pace fra la Turchia e gli Stati Balcanici a Londra: i delegati turchi si ritirano per non trattare coi greci.
(Disegno di A. Deltremo).

Aktivnost 2

Objasni očekivanja od rata!

Izvori za I grupu

Koja su bila opravdanja i očekivanja od Balkanskih ratova?

Zadatak je proučiti dokumenta, pronaći razloge za rat (opravdanja i očekivanja). Nakon toga, svaka grupa pred cijelim razredom, objašnjava svoje viđenje opravdanja rata. Nakon toga slijedi diskusija.

I grupa radi sa kartama i statistikom.

II grupa radi sa karikaturama.

III grupa radi sa zvaničnim dokumentima.

IV grupa radi sa nezvaničnim dokumentima.

Svaka grupa (ima ih 4) dobija drugi komplet materijala. Komplet se sastoji od raznih vrsta dokumnata (tekstualnih ili vizuelnih).

Izvor 1

Zvanična statistika stanovništva Makedonije po okruzima

	BUGARSKI (Kančev, 1900.)	SRPSKI (Gopčević, 1889.)	GRČKI (Delyani, 1904.)
Turci	499 204	231 400	634 017
Bugari	1 181 336	57 600	332 162
Grci	228 702	201 140	652 795
Albanci	128 711	165 620	—
Vlasi	80 767	69 665	25 101
Jevreji	67 840	64 645	53 147
Romi	54 557	28 730	8 911
Srbi	700	2 048 320	—
Miješani	16 407	3 500	18 685
UKUPNO	2 258 224	2 870 620	1 724 818

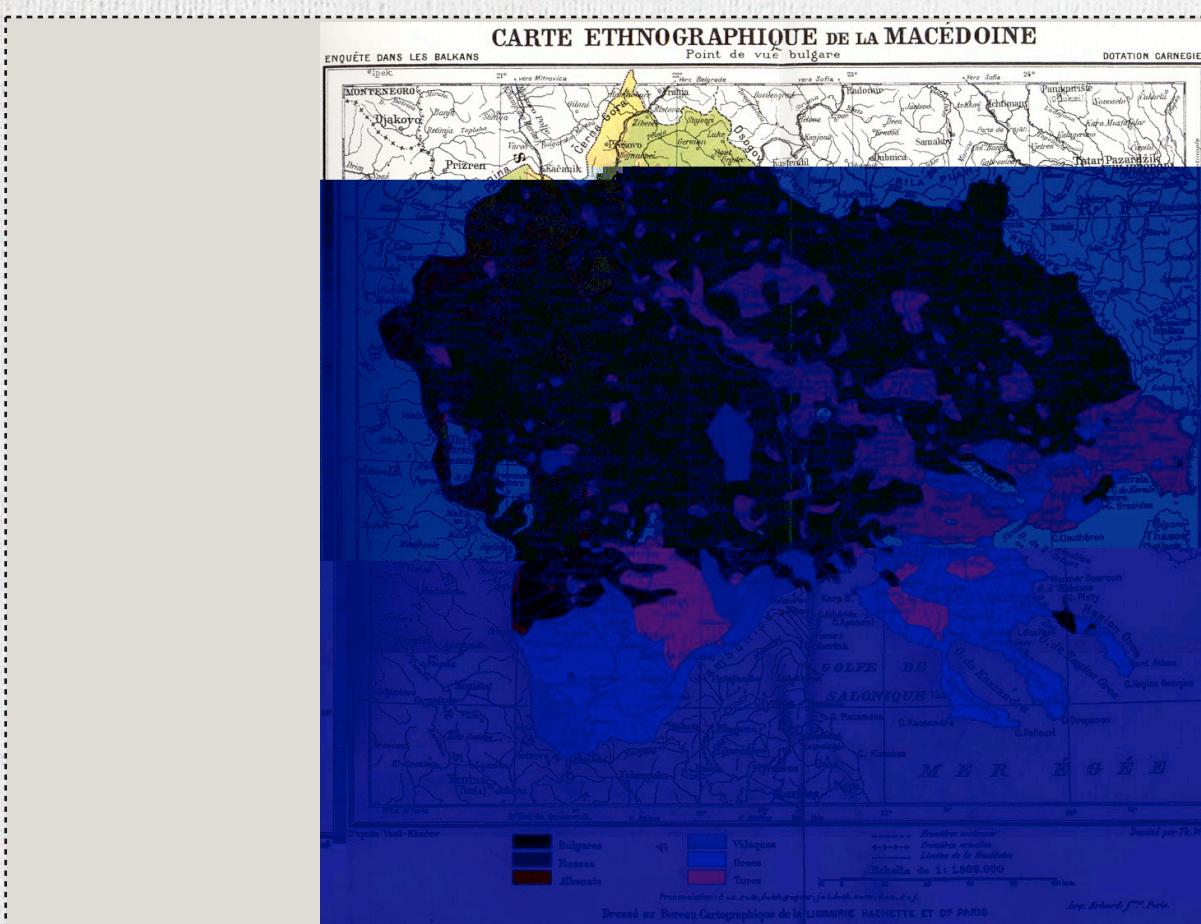
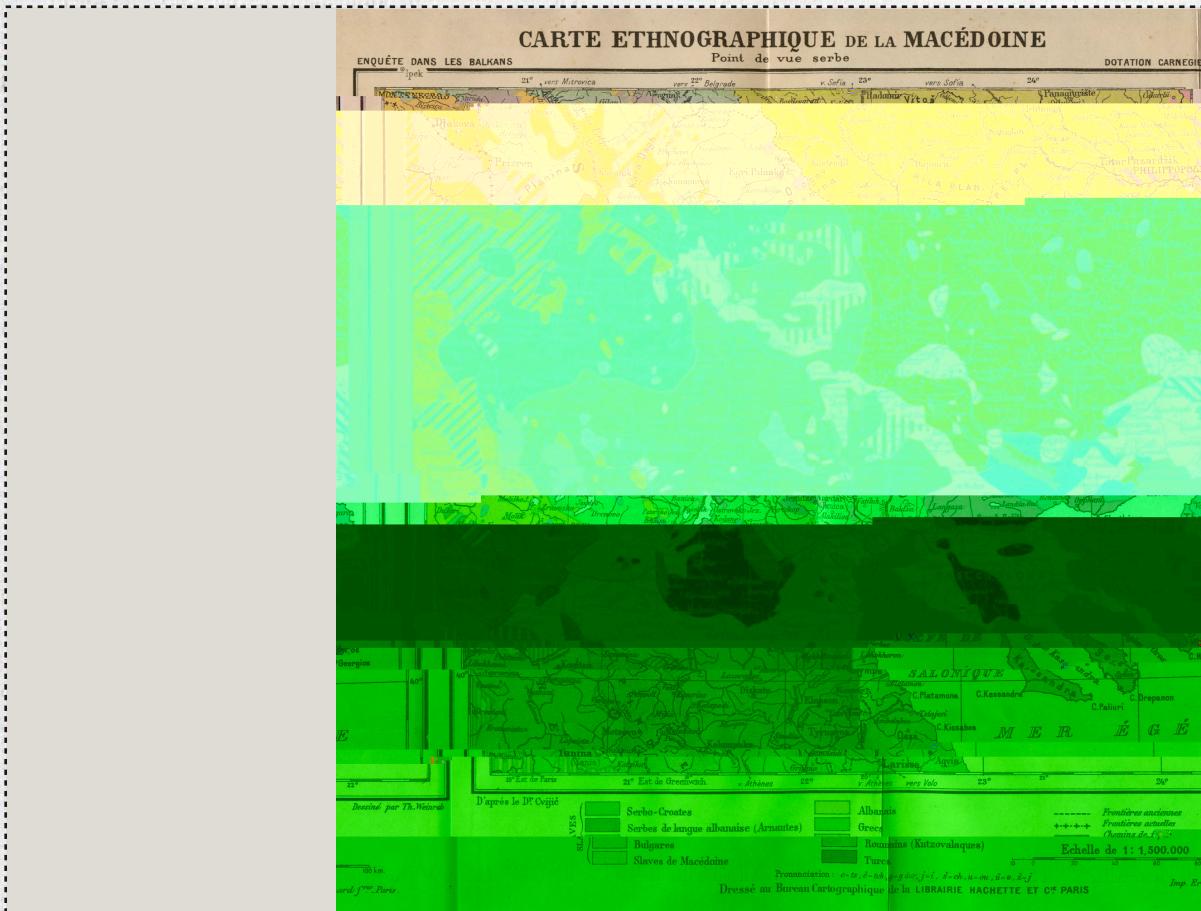
Tebalu je kreirao autor prema "Teaching modern southeast european history, Alternative education material, "The Balkan Wars", 2009, cmp. 41

Izvor 2

Aspiracije balkanskih zemalja, prema Karnegijevoj komisiji

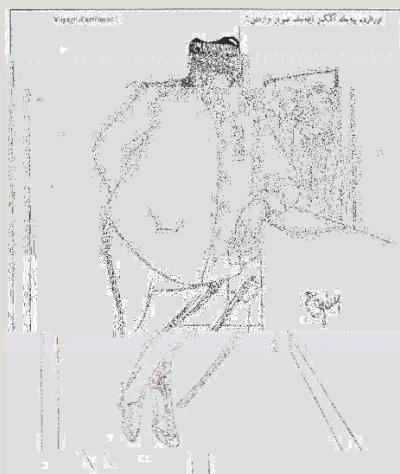
[http://commons.wikimedia.org/
wiki/
File:Territorial_aspirations_of_the_Balkan_states,_1912.jpg](http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Territorial_aspirations_of_the_Balkan_states,_1912.jpg)
(19.07.2013)

Izvori za II grupu

Izvor 1

Turističko-zabavno putovanje!

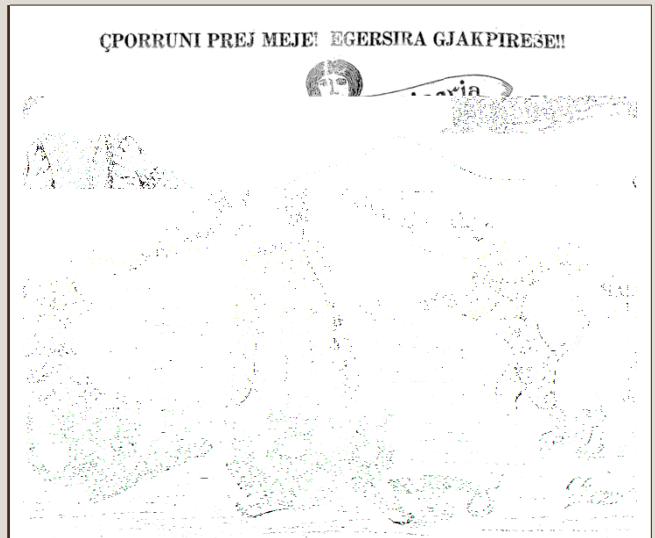

- Dajte mi povratne karte za Sofiju, Beograd, Cetinje i Atenu; povratak je opcija.
- Koliko karata želite?
- Oko 700.000 ili 800.000, za sada.

Tobias Heinzelmann, Balkanska kriza u osmanliskim karikaturama. Satirične novine Karagjoz i Kalem 1908-1914, Istanbul, 1999

Izvor 2

Albanska karikatura

"Dalje od mene! Kropanje!"

Malizi - Crna Gora
Serbi - Srbija
Greku - Grcka

Novine "Dielli". 13.02.1913, str. 3

Izvor 3

Makedonija, konačno slobodna

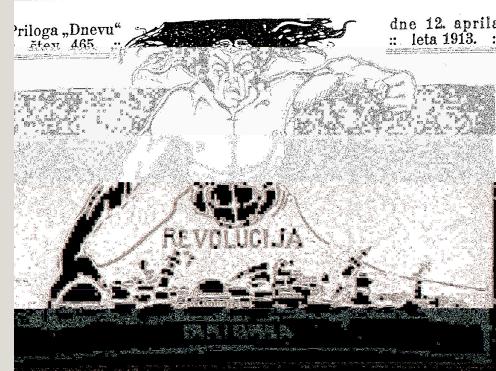
Punch or the London charivari, November, 27 1912

Izvor 4

Slovenska karikatura

ZGODOVINA ZA VSE

39

Izvor 5

Bugarska karikatura

Protjerivanje Osmanlija iz Evrope

Izvori za III grupu

Izvor 1

Uslovi sporazuma Balkanske alijanse

Postoje dva dijela bugarsko-srpskog sporazuma. Jedan dio je kreirao Odbrambeni savez među zemljama potpisnicama, u kome su obje preuzele obavezu da pomognu jedna drugoj svim svojim silama u slučaju da jedna od njih bude napadnuta od strane jedne ili više zemalja. Drugi dio je *tajni aneks*, u kome su se pripremili za mogući rat sa Turskom, u slučaju internih ili eksternih problema Turske, koji bi mogli ugroziti nacionalni interes bilo koje od potpisnika ili zaprijetiti održavanju statusa kvo na Balkanskom poluostrvu. Važan dio ovog dijela je sporazum o podjeli teritorija u slučaju pobjede u takvom ratu. Sva područja bila bi pod zajedničkom kontrolom sve dok ne dođe do potpisivanja mira. Po zaključenju mira, teritorije severno od Šar-planine, uključujući i Sandžak Novi Pazar i Staru Srbiju, išle bi Srbiji, a teritorije južno i istočno od Rodopskih planina i rijeke Strume, išle bi Bugarskoj. Autonomija bi bila dala centralnom području. Ako bi se obje strane, međutim, dogovorile da autonomija za ovaj region nije izvodljiva, područje treba da se podjeli među njima prema linijama definisanim u sporazumu, sa iznimkom da centralno područje koje je ostavljeno nepodijeljeno, bude naknadno podijeljeno u arbitraži pod vođstvom ruskog cara. Teritorijalni aranžmani predstavljaju pokušaj da pomire srpske želje za podjelom i izlazom na Jadransko more i bugarski plan za autonomiju Makedonije. Na kraju, sporazum je predviđao da Car bude arbitar u ostalim pitanjima koja mogu proizaći iz sporazuma.

Anderson, Frank Maloy and Amos Shartle Hershey, Handbook for the Diplomatic History of Europe, Asia, and Africa 1870-1914. Prepared for the National Board for Historical Service. Government Printing Office, Washington, 1918.

Izvor 2

Izjava Đorđa I i objava rata Otomanskom carstvu, 5. 10. 1912.

MOM NARODU

Naša sveta dužnost prema našoj dragoj domovini, našoj porobljenoj braći i čovečanstvu, zahtijeva da država, nakon propasti mirnih pokušaja da se sačuvaju ljudska prava hrišćana pod Turcima, uzme oružje u ruke kako bi prekinula patnje koje traju vjekovima. Grčka, zajedno sa svojim saveznicima, koji su inspirisani istim očećajima i vezani istim obavezama, ulazi u svetu bitku za pravdu i slobodu ugnjetanih naroda Orijenta. Naša vojska i mornarica, potpuno svjesna svoje dužnosti prema narodu i hrišćanstvu, svoje tradicije i ponosna na svoje moralne nadmoći i vrijednosti, vjerno ulazi u borbu, spremna da prolje svoju čestitu krv kako bi ugnjetenima vratili slobodu.

Grčka će, zajedno sa saveznicima, ići ka ovom cilju po svaku cijenu; prizivajući Božju pomoć u ovoj potpuno opravdanoj civilizacijskoj borbi, uzvikujemo – Živjela Grčka, Živio naš narod!

Gardika-Katsiadaki, G. Margaritis, The Aegean in Balkan wars, Atina, 2002

Izvor 3

Manifest bugarskom narodu 5. 10. 1912.

Ljudski, hrišćanski očećaji, sveta dužnost da pomognete svojoj braći kada je njihova gola egzistencija ugrožena, čast i dignitet Bugarske, prisiljavaju me da pozovem pod zastavu sinove ove zemlje koji su spremni da je brane. Naš cilj je pravičan, svet i slavan. Sa vjerom u zaštitu i pomoć Boga svemogućega, proglašavam bugarskom narodu da je rat za ljudska prava hrišćana u Turskoj objavljen.

Naredujem hrabroj bugarskoj vojsci da napadne teritoriju Turske! Zajedno sa nama, u zajedničkom cilju, protiv zajedničkog neprijatelja boriće se i vojske naših saveznika, balkanskih država – Srbije, Grčke i Crne Gore. I u ovoj borbi Krsta protiv Polumjeseca, odnosno slobode protiv tiranije, na našoj strani imaćemo sve ljude koji vole pravdu i napredak

П.Кишикова, Балканските војни по страниците на бугарскиот печат. 1912-1913, Софија 1999

Izvor 4

Objava rata

Dragi moji Srbi,

Dogodilo se ono čemu se nikad nisam nadao. Bugari, naša braća po krvi i veri, naši saveznici, zaratiše na nas bez objave rata. Prolje krv svoje braće, svojih saveznika i nečovečno pobiše ranjenike. Rasekoše mačem savezni ugovor i uništiše prijateljstvo i bratstvo. I evo već osam dana kako se na Ovcem Polju, po Makedoniji, na starim granicama naše otadžbine, bije ljuta bitka i lije bratska krv. (...) Odgovornost za ovaj zločin prema Slovenstvu i čovečanstvu neka podnese onaj koji ga je izvršio. I zašto sve to? Zato što neće da se bratski, mirnim putem, raspravi spor o deobi! Za to, da nam otmu naše tekovine, našu dedovinu, zemlje nemanjičke, koje zaliste svežom krvlju i oslobođoste i povratiste Srpsku. Seni naših palih viteških boraca u ovom slavnom ratu, pozivaju vas, Srbe, i zaklinju da ih osvetite. Od te napasti branimo se zajednički mi i naši verni i junački saveznici Grci; s nama brane srpske zemlje naša hrabra i viteška braća, crnogorski sokolovi. Životni interesi otadžbine, nagnali su Me, iako teška srca, da pozovem Moju hrabru vojsku, da se požrtvovanjem i junaštвom pokaže dostojna heroja slavnih pobeda na Kumanovu, Prilipu, Bitolju i Jedrenu. Neka Mojim dragim vojnicima Bog i sreća junačka u pomoći budu u ovom žalosnom, ali nama nametnutom ratu.

U Beogradu, 25. juna 1913.

PETAR I s.r.

Izvor 5

Proglas kralja Crne Gore, Nikole Petrovića, 27. 7. 1913.

Crnogorci!

(...) Obuzeti postignutim pobjedama i slavom svojih saveznika, naš četvrti partner poželio je da na silu preuzme naše zajedničke uspjehe, ne poštujući Božju pravdu i očinsku prosudbu Cara zaštitnika.

(...) Bugari, zavedeni, otpali su od našeg slovenskog stada (...) i napali svoju braću i saveznike. Bugare treba sprječiti od korишćenja istog oružja i uputiti ih da poštuju zajedničke interese i slovensku solidarnost. Ova odluka mi teško pada, jer potrebno je rukom odšeći ruku, ali drugačije nijesmo mogli postupiti. Dušu mi je preplavila tuga jer moram da podstaknem vašu hrabrost da silom odbijete bugarske napade, ali gajim nadu da će jednog dana kada anđeo mira raširi krila iznad Balkana, izrasti novo, svježe drvo slovenskog jedinstva iz naše mijesane slovenske krvi (...).

Balkanski rat u slici i reči 23, 14 (27) July 1913.

Izvori za IV grupu

Izvor 1

Odluke o pozicijama koje trebaju zauzeti Albanci u slučaju balkanskog rata – Skopje, 14. 10. 1912.

Ogranak Komiteta spasa u Skoplju i Crno društvo održali su hitan sastanak u Skoplju, na temu: *Turska će izazvati rat. Kako ćemo onda spasiti Albaniju?*

Donesene odluke bile su:

1. Poslati proglašenje Velikim Silama.
2. Oformiti grupu delegata koja će raskinuti sporazum Skutarskih gorštaka sa Crnogorcima.
3. Ova delegacija će imati moć da ujedini albanske regije, kako bi spriječila opasnost da se zemlja raspade.

Proglašenje Crnog društva od 16. 10. 1912. sadrži sledeće:

Crno društvo, kao predstavnik albanskog naroda, ima čast da vas obavijesti da se albanski narod ne bori za provođenje turske dominacije na Balkanu, već da preuzme kontrolu nad cijelom albanskim teritorijom. Prema tome, kakav god ishod rata bio, Albanci nikada neće dozvoliti nijedan drugi oblik administracije za četiri vilajeta, osim jedne jedinstvene vlade.

Akte tē Rilindjes Kombëtare Shqiptare, . 255-256.

Izvor 2

Hristo Kabačiev*, Namjere bugarske burzoažije prema Makedoniji.

...Prirodno, Makedonija je bila ona zemlja prema kojoj su bile usmjerene čežnje i simpatije bugarske burzoazije. Od sada pa nadalje burzoazija se ne odvaja od ... "oslobodenja" Makedonije. Naprotiv, što se više razvija kapitalizam, to više se razbuktava njen patriotski plamen za Makedoniju....Makedonija stalna jabuka razdora među balkanskim narodima. Velike kapitalističke države, s ogromnim apetitom prema tim narodima i Makedoniji, kada bi mogli, još više bi ih razjednili. To postiže kako svojim intrigama među balkanskim državama, tako i smislenim rasplamsavanjem nacionalističkih neprijateljskih vatri u Makedoniji...

*Istaknuti aktivista Bugarske u međunarodnom radničkom udruženju.

Документи за борбата на македонскиот народ за самостојност и за национална држава, Скопје 1985, с. 543

Izvor 3

Stav Dimitrija Tucovića prema balkanskim osvajačima Makedonije, 1913. godine.

(...) Mi, socijaldemokrate, prema tome, ne možemo pitati kome da pripadne Makedonija, jer se ne možemo složiti da je vidimo da pripada bilo Srbiji, Bugarskoj ili Grčkoj, niti da bude podijeljena među državama (...). Jedini korektni stav koji mi, socijaldemokrate, podržavamo je: Sloboda, neugnjetavanje, jednakost, a ne potčinjavanje ! za sve narode. Sve ovo može se postići ne osvajanjem Makedonije od strane Bugarske, Srbije i Grčke, i podjelom između njih, već punom slobodom makedonskog stanovništva, nacionalno konstituisanog kao jednakog člana za ulazak u Balkansku federaciju. Naravno, isto važi za Traku i Albaniju.

Istorijski arhiv Beograda, CPY Vol 3 1950, str. 239-242.

Izvor 4

21. 4. 1913, u Petrogradskom listu "Slavjanin", Dimitrije Čupovski, pišući pod pseudonimom Upravda, objavio je članak "Makedonska država", u kom je predvidio:

(...) Uprkos opoziciji samih Makedonaca, podjela Makedonije će nesumnjivo voditi do međusobnog krvoprolaća među saveznicima... Balkansko poluostrvo je suviše maleno za nekoliko velikodržavnih idealova da koegzistiraju. Samo federalna država sačinjena od balkanskih naroda, u koju će Makedonija biti uključena na ravnoj nozi, kao nedjeljiva država, nezavisna u njenim unutrašnjim pitanjima – samo takva federacija može pružiti mirnu koegzistenciju i napredak balkanskih naroda!

Документи за борбата на македонскиот народ за самостојност и за национална држава, Скопје 1985, с. 554

Aktivnost 3

Napišite dokument o Balkanskim ratovima!

Izvori za I grupu

Kako su ratovi percipirani?

Počnite sa kratkim *brejnstormingom* na temu *Rat*. Na tabli napišite 10! 15 riječi koje proizilaze iz *brejnstorminga*. Svaka grupa preuzima određenu ulogu, moguće uloge su sljedeće (svaki nastavnik nezavisno odabira uloge):

I grupa – vojnik koji piše pismo porodici ili daje intervju za novine.

II grupa – civil koji piše pismo porodici ili daje intervju za novine.

III grupa – novinar koji piše članak o balkanskim ratovima.

IV grupa – novinar koji piše o *albanskom pitanju* ili *makedonskom pitanju* tokom balkanskih ratova.

Zadatak svake grupe je da pripremi pisani dokument (pismo, članak, izvještaj ili intervju, zavisno od grupe). U tim dokumentima treba upotrijebiti svih 10! 15 riječi proizašlih iz ranijeg zajedničkog *brejnstorminga* na temu *Rat*.

Svaka grupa (ima ih 4 ili 5) dobija različit set materijala sa kojim treba da sačini svoj izvještaj.

Izvor 1

Očekivanja srpskog vojnika

Srpski vojnik, baš kao i grčki, bio je čvrsto uvjeren da će u Makedoniji naći svoje sunarodnike, ljudе koji govore njegovim jezikom i koji će ga osloviti sa živio ili zito. Pronašli su ljudе koji su govorili jezikom drugaćijim od njihovih i uzvikivali 'Ura'. Pogrešno su razumijeli ili uopšte nijesu razumijeli. Teorija koju su u mladosti naučili o postojanju Srpske Makedonije i Grčke Makedonije, naravno, bila je poljuljana, ali njihova patriotska ubjedjenja, da Makedonija mora postati srpska ili grčka, ako to već nije, ostala su neokrnjena. Bez sumnje, Makedonija je bila ono što su željeli da opet postane, u vrijeme Duke Snažnog ili vizantijskih careva. Bugarski agitatori i propagandisti su pokušali da utuve stanovništvo u glavu ideju da su Bugari. Agitatori se moraju izbaciti iz zemlje i onda će opet biti kako je oduvijek bilo, srpska ili grčka. Oni su i postupali na tim osnovama. Ko su bili ti agitatori koji su ljudе naveli da zaborave grčki i srpski jezik? Najprije su to bili sveštenici, zatim direktori škola i najzad revolucionarni elementi, koji su pod starim režimom formirali organizaciju: vođe bandi i njihove članove, seljake koji su im dostavljali novac i hranu, ukratko, sve muške glave, ukoliko su bile obrazovane i obaviještene.

Carnegie Endowment for International Peace, Report of the International Commission... , str.50-51.

Izvor 2

21. juna, u toku bitke, pogoden sam zrnom u lijevu nogu i petu. Nemoćan da se krećem, morao sam ostati dje sam bio. Neki bugarski vojnici su došli, a dvojica su počela da me pljačkaju. Uzeli su mi kožnu jaknu sa 115 franaka, sat vrijednosti 48 franaka, kožnu kesicu (novčanik), čilibarnu muštičku, epoletu, zviždaljku, kutiju šibica, kapu i kokardu. Kad su uzeli sve to bili su spremni da odu, ali je jedan od njih rekao: 'Hajde da ga ubijem!', onda je naoštiro nož na pušci i nepravio mi tri duboke pošekotine: dvije na lijevoj strani i jednu na desnoj. Drugi me je snažno šutnuo u nogu i rebra sa desne strane. Treći Bugarin je prišao i udario me svojom musketom u grudi. Onda su otišli.

Dostavio potpukovnik Žarko Tripković

Carnegie Endowment for International Peace, Report of the International Commission... , str.61.

Izvor 3

Moral u bugarskoj vojski, analiza načelnika Glavnog stožera bugarske vojske, u godinama nakon rata

Moral naše vojske uopšte nije bio visok. Trpeći oskudicu i bolesti dugo vremena, naša vojska je bila u depresiji. Dugački pregovori unosili su nervozu među vojnike. Svi su bili željni doma i htjeli su svojim kućama što je prije moguće. Osim toga, ideja o mogućem ratu protiv saveznika, nije uopšte bila popularna među vojnicima i htjeli su da tu mogućnost izbjegnu. Oficiri su konstantno sakrivali činjenicu da je bilo demonstracija i nemira protiv rata u jedinicama vojske, pošto im je zamjenik načelnika GŠ prijetio da će biti otpušteni zbog dozvoljavanja nereda. Tako, niko nije mogao reći istinu. Naravno, bilo je neke defetičke propagande ekstremnih elemenata, ali to nije opasno kao kad kod svakog vojnika postoji unutrašnje ubjedjenje da takav bratoubilački rat ne bi donio ništa dobro.

Zemljotresi u Velikom Trnovu i Gornjem Orahovištu takođe su doprinijeli depresiji.

Teaching modern southeast european history, Alternative education material, The "Balkan Wars", 2009, str. 79

Izvori za I grupu

Izvor 4

Odlomak iz pisma grčkog vojnika zarobljenog od strane Bugara u regionu Razloga

Ovaj rat je veoma bolan. Spalili smo sva sela koja su Bugari napustili. Oni su spalili grčka sela, a mi bugarska. Oni masakriraju nas i mi masakriramo njih, a protiv svih onih koji od ove lažljive nacije padnu naših šaka, Mannlicher Tifie uradi svoje. Od 1 200 zarobljenika koje smo pokupili u Nigriti, samo 41 je ostao u zatvoru, i svuda de smo prošli, nijesmo ostavili ni tračak ove rase (u životu).

Nježno vas pozdravljam, tvoga brata i suprugu takođe
Spiliotopoulos Philippou.

Teaching modern southeast european history, Alternative education material, The Balkan Wars, 2009,

Izvor 5

Pismo Ipokratisa Papavasiliua njegovoj supruzi, Aleksandri Snejfci, 23. 6. 1913.

Najdraža moja,

Tokom ratovanja s Turcima pisao sam ti iz turskih sela. Sada, tokom rata s Bugarima, pišem ti iz bugarskih mesta. Pisao sam ti prekuče, ljubavi, odmah nakon bitke kod Kilkisa – naše velike pobjede. Kilkis je bio sveti grad za Bugare i komitađi gerilce, kao i rodno mjesto Danefa. Nakon bitke, zapalili su grad. Bio je to ogroman spektakl: gorio je dva dana, ljudi, svi Bugari, napustili su ga prije toga. Naša armija, draga, napreduje brzim korakom, čerajući Bugare da se osećaju kao proganjeni zečevi. Trče prebrzo za nas, ali mi ćemo ih stići, jednom će morati stati neđe. Draga, ne možeš ni da zamislis sliku kakvu predstavlja ovaj rat. Svuda de idemo nailazimo na pustoš i bijedu; Turci, koji su izgleda mnogo patili pod Bugarima, sada se svete paleći njihova sela i imovinu. Uvijek je na vidiku selo u plamenu. Bugari su pobegli; nema više Bugara u Makedoniji; zvjeri su zauvijek pobegle; trebala bi da vidiš kakve su to kukavice: zarobljenici se tresu od straha. Srećan sam što nas je ovaj rat jednom zauvijek riješio ovih nasilnika, što nas je načerao da upoznamo jedni druge, što nam je omogućio da uklonimo njihove lavlje jazbine i raskrinkamo ih, jer je njihova drskost zavela svijet koji ih je nazivao 'Prusima Istoka', ove smiješne, glupe ljudi. Nezadovoljni onim što su već imali, te prijetvorne hijene, željeli su da zgrabe i dio od svojih saveznika, od onih koji su im pomogli u njihovim osvajanjima i bez kojih bi davno propali pod Turcima. Sada će izgubiti sve što su imali. Tako im i treba. Oni su živi primjer mitske priče o psu i mesu.

Osećam da ste uvijek uz mene, ti i naša draga đeca. Žudim za tobom, ali pobjeda je utjeha jer to znači da naša razdvojenost neće još dugo trajati. Mislim da rat neće potrajati duže od dvije sedmice od sada.

Šta Evgenios ima da kaže o Bugarima sada, a toliko im se divio?

Šaljem ti svu moju ljubav,

L. Trichas, Dnevnički i pisma sa fronta, Atina 1993, str.318-319.

Izvor 6

Bugarski general o bezbjednosti života, imovine i časti stanovništva na oslobođenim teritorijama

Lozengrad, 13. decembar 1912.

Neke informacije su došle do Štaba, koje nas, nažalost, čine da posumnjamo da su neki ljudi i oficiri posegnuli za pljačkom i nasiljem nad civilima na osvojenim teritorijama. S obzirom na to da, s jedne strane, takvi prekora vrijedni i nehumanji činovi kompromituju bugarski narod, a s druge strane podrivaju povjerenje naših mogućih podanika, naročito među civilnom muslimanskom populacijom ! u sposobnost naše zemlje da osigura njihovu čast, imovinu i život, naredujem:

1. Vojni komandanti i vojni upravnici (guverneri) moraju preuzeti brze i stroge mjere, tako da se pokrene procesuiranje takvih radnji počinjenih na području koje su okupirale njihove jedinice; krivci moraju biti odmah izvedeni pred sud, bez obzira na njihov čin i položaj. Svi komandanti moraju biti upozorenici da kažnjavaju takve kriminalne činove bez milosti, imajući na umu odgovornost koju će snositi u protivnom.
2. Stroge mjere moraju se poduzeti da u pozadini uspostave red i disciplinu. Svi koji nijesu dio vojske ili ne rade za vojsku, moraju biti poslati nazad u Bugarsku. Svi koji su u vojsci, ali bi zbog svoje nepouzdanoosti mogli kompromitovati službu u pozadini, moraju se poslati na liniju fronta.
3. Svi činovi treba da budu upozorenici da je civilno stanovništvo na okupiranim teritorijama, bez obzira na njihovu nacionalnost i vjeru, pod zaštitom naših vojnih zakona, i svako neopravданo nasilje nad njima biće procesuirano prema istim tim zakonima. Kako bismo uspjeli u tome, pozivam sve vojne i civilne predstavnike vlasti da sarađuju.
4. Na kraju, želio bih da vas podsetim da smo rat započeli u ime visoko humanih ideja, tj. da 'oslobodimo ove ljudi od režima, koji je postao nepodnošljiv u svom nasilju i nepravdi'. Bože, pomozi svojim hrabrim bugarskim sinovima u postizanju ovog užvišenog cilja. U ovom trenutku apelujem na sve da ne dozvole svojim saborcima da takvim činjenjem kompromituju njihov veliki i slavni podvig pred očima civilizovanog svijeta.

Георгиев-Ст. Трифонов., Историја на бугарите, во документи, Софија, 1996

Izvor 1

Dokaz (Svjedočenje) Rahni Efendije iz Strumice

(...) Imenovana je lokalna žandarmerija, a po jedan žandarm i vojnik su poslati da idu od kuće do kuće i da pozivaju muslimane, jednog po jednog, pred Komisiju. I ja sam pozvan sa ostalima.

Postupak je bio sljedeći: srpski komandant bi pitao 'Kakav je ovo čovjek?', a odgovor je bio prosto 'dobar' ili 'loš'. Nijesu postavljana pitanja o našem karakteru; nije bilo odbrane niti diskusije; ako bi jedan član Komisije rekao 'loš' to bi bilo dovoljno da osudi pojedinca na zatvor. Svaki član Komisije imao je svoje neprijatelje koje je želio uništiti, pa se нико nije protivio mišljenjima drugih članova Komisije. Po izricanju presude zatvorenik bi skidao svoju spoljašnju odjeću, a novac bi uzimao srpski komandant. Ja sam proglašen 'dobrim', zajedno sa možda još

Izvori za III grupu

Izvor 1

Rat na Balkanu - I

Pohlepna pokvarena Europa već stotine godina dopušta da divlji čopori Turaka na zvјerski način mrvare i muče, kolju, ubijaju, oskvrenjuju nevine kršćane, koje je krivnjom civilizovane i kulturne Europe zadesila nesreća da ih još uvijek zarobljene drži ona ista vjerski fanatizirana nemam u ljudskoj spodobi, što se nazivlje Turčin. To sve trpi, dopušta tobože napredna, kulturna, humanitarna Europa, jer zavist te kulturne Europe, nezasitost i proždrljivost, inače lijenos i pokvarenost u ovo „civilizovano“ doba priječila je do sada uvijek poštenima, koji bi se podigli na obranu potlačenih i mučenika, da ih oslobole od krvoločne zvjeri. Tako je Turčin i nadalje mirno naočigled kulturne i čovjekoljubive Europe klapo, robio, palio, oskvrenjivao žene, mlađahnu dječicu i nemoćne starce. Kad bi se ta izmučena raja kad god u zdvojnosi podigla i pokušala da strese sa sebe zvijerski jaram te otomanske nemani, eto ti odmah kulturne Europe, gdje priskače u pomoći divljoj nemani da uguši zdvojni jauk i plač gladne i izmučene kršćanske sirotinje. Sve to u ime lažne i kulturne civilizacije iskvarene Europe.

D *List „Naša sloga“, Pula, 17. oktobra 1912.*

Izvor 2

Rat na Balkanu - II

Balkanske zemlje svakako ne ulaze u rat samo da bi dobile ona mala obećanja o reformama od Turske, već i sa nadom dobivanja kompletne autonomije za hrišćanske provincije ili barem da prošire svoje teritorije (...). Naravno, konačan uspjeh balkanskih zemalja zavisi od njihove spremnosti na rat, te njihovog uzajamnog razumijevanja i provođenja njihovih zajedničkih interesa. Ako je ovaj savez zasnovan na solidnom temelju, njegov uspjeh je garantovan; on će biti u stanju da se suprotstavi, kao novi autoritet, svim spoljašnjim uticajima.

Zagrebački dnevni list „Obzor“, 10. oktobra 1912.

Izvor 3

Slovenačka perspektiva situacije u Makedoniji

(...) Nijedan slovenski narod i ne pomišlja da dodaje ulje na vatru u ovom sukobu; čak i Rusi, kao najstarija braća, izbjegavaju da se direktno umiješaju u konflikt, kao arbitri. (...) 'Ruskoje Slovo' otvoreno upozorava Srbe – a implicitno takođe i Bugare – da u slučaju rata ne treba da računaju na pomoći Rusije niti na simpatije Antante (...). Nikako se ne smije dopustiti novi Balkanski rat.

Veliike sile imaju na raspolaganju neophodna sredstva da stave tačku na glupe sporove i beskompromisnost jedne i druge strane. Takva mjera je autonomija Makedonije – jasno je da će se takva mjera preduzeti samo u ekstremnom slučaju, kada se sva druga sredstva pokažu neefikasnim.

Stav ruskih novina nije ništa novo u svijetu. U užim krugovima na Balkanu mjesecima je bilo poznato da postoji jedna strana – manje-više bitna – koja bi željela da stvori autonomnu Makedoniju: ta strana su separatisti. Oni rade tajno, a jasno je i zašto. Ali ako dobiju podršku tako jake strane kao što je Rusija, to bi moglo da ih okuraži, brzo će stići nove sljedbenike i budućnost bi im se neočekivano mogla nasmišljati.

List „Slovenec“, 122, 31. maj 1913.

Izvor 4

Odlomak članka iz bugarskih novina, 26. 7. 1913. – Potpisani Mirovni sporazum

Mirovni sporazum potpisani je u Bukureštu, ali na Balkanu uopšte neće biti mira. Ne može biti mira tamo где ima nasilja. Sporazum potpisani u Bukureštu je odobrenje za najbrutalnije nasilje. Bugarska se nikada neće pomiriti s tim. Smanjena, sužena na svojim granicama, opljačkana, ugušena, silovana, počeće da radi unutar svojih granica da ojača svoju ekonomiju, kulturnu i fizičku snagu, da ih umnoži deset puta, tako da će bude pogodan momenat, Bugarska će uzeti što joj pripada po nacionalnom i istorijskom pravu.

„Народна воля“ [Narodna volja], 53, br. 58, 26. srpnja 1913., и: Кшиклиева, Балканските војни

Izvori za IV grupu

Izvor 1

Odlomci iz novina štampanih na albanskom jeziku u inostranstvu, koji izražavaju različite stavove prema Prvom balkanskom ratu

A. Iz novina štampanih u Bostonu

Veliki sastanak koji su patriote održale u Bostonu 06. 10. 1912., veoma je značajan u istoriji 'Albanskog pokreta'. Ostali sastanci koji su održavani u Americi izrazili su patriotizam i ideale naših mladih. Ali sastanak od 6. oktobra prokazao je drugu, neočekivanu i sjajnu stvar jer je riječ o njegovom političkom značenju. Nije beznačajna pojava da su se patriote sakupile iz svih krajeva Amerike i jednoglasno izjavile da je interes Albanije potpuno ujedinjenje sa Turskom protiv balkanskih zemalja. Albanija je u opasnosti da bude podijeljena i mogu je spasiti samo prijatelji i oni koji je podržavaju. Taj sastanak je bio razlog koji je uticao, u izvjesnoj mjeri, da otomanska vlada štiti interese Albanije tokom Londonske konferencije. Ne može se poreći da, ako bi se Turska odrekla zaštite nad Albanijom, u njenom interesu bi bilo da Grčkoj, Srbiji i Crnoj Gori da što te države traže i da sklopi mir sa njima, pa bi se tada morala suočiti samo sa Bugarskom. Ali naša ujedinjena akcija je ublažila Tursku, a naša politika učinila je da Turska uvidi svoje greške i počinjenu štetu u prošlosti, i htjela nas je nagraditi, insistirajući da Janina, Skadar i, ako je moguće, Manastir¹, budu djelovi nove Albanije.

„Dielli“ (Sunce), 19. decembar 1912., str. 1.

B. Iz novina štampanih u Sofiji

Ovaj program četiri ujedinjene sile je poželjan, pa se Albanci ne smiju ujediniti sa Turskom i boriti se na strani onoga ko je osuđen na smrt. Albanci treba da dignu svoj glas i da zahtijevaju svoja prava od Velikih Sila. Treba prikazati čitavom svijetu da je albanski narod porobljen i da se već četiri godine bori i traži autonomiju za Albaniju.

„Liri e Shqiperise“ (Albanska sloboda), 12. oktoar 1912., str. 1.

Izvor 2

Razaranja izazvana ratom u selima oko Skadra i agonija naroda koji pokušava da nađe valjan razlog za svoju patnju – osvrta Meri Edit Durham.

Neka područja su bila tako velika da mi je trebalo tri dana i 10 do 12 sati vožnje uokolo da im pomažem i da se vratim u Skadar. Sve u svemu, posjetila sam 1 022 porodice, čije su kuće spaljene u okolini Skadra. Najžalosnija stvar u svemu tome je što je samo nekoliko ovih nesrećnika imalo nekakvu predstavu o tome zašto im se sve to dogodilo. Žene sa izglađnjelom đecom bi pitale: 'Zašto su veliki kraljevi (velike sile) dopustili da vojnici dođu i pljačkaju nas i ubijaju nas? Mi nismo činili ništa loše. Uzeli su naše koze i naše ovce – sve, sve su uzeli. Kada je moj muž pokušao da spasi jednu ovcu, ubili su ga. Naša kuća je spaljena. Gladujemo na vjetrometini'.

M. Edith Durham, *The struggle for Scutari*, London p.296.

Izvor 3

Telegram predsednika privremene vlade Albanije ministrima spoljnih poslova Crne Gore, Srbije, Bugarske i Grčke, 29. 11. 1912.

Želim da obavijestim Vaše Ekselencije o izuzetnom događaju u narodnom životu Albanaca.

Predstavnici iz svih djelova Albanije, različite vjerske pripadnosti, skupili su se juče u Vlori na Narodnoj skupštini i proglašili nezavisnost Albanije, te izabrali privremenu vladu.

Albanci su srećni da se pridruže porodici slobodnih naroda Istočne Evrope, nemajući drugi cilj osim da žive u miru sa svim svojim susedima. U nadi da će vaše Kraljevske Vlade prihvati ovu promjenu u nacionalnom životu Albanaca i našu privremenu vladu; da će svaka neprijateljska akcija vaših vojski unutar naših granica prestati, te da će sve albanske teritorije koje sada okupiraju vaše snage ponovo biti slobodne.

Qeveria e Përkohëshme e Vlorës..., pp.42-43.

Izvori za V grupu

Izvor 1

Pisac iz Struge Risto Krle u svojoj biografiji piše o Ohridsko-debarskom ustanku

U selima Rajca i Prnjezi u Albaniji u blizini granice s Makedonijom, nasuprot planini Jablanica, skupilo se mnogo albanskih i makedonskih izbjeglica, uključujući i Milana Matova, vicepremijera Albanije Esada Pašu, bivšeg sultanovog generala i mnoge druge. Njima je pruženo veliko gostoprимstvo. Makedonske i albanske izbjeglice formirale su svako svoj štab.

Njihov cilj je bio oslobođanje Makedonije i zajedničko preuzimanje vlasti u svoje ruke. Zajednička komanda makedonsko-albanskih pobunjenika bila je u selu Razjo.

R K , Autobiografija, S „, 1990, str. 164

Izvor 3

Vladama i javnosti u zemljama Balkanskog saveza

Makedonci su kontinuirano, tokom vjekova, ustajali i borili se za nezavisnost i slobodu i svojom upornom borbom pomogli su oslobođanje Srbije, Grčke i Bugarske (...). Više od sto hiljada makedonskih boraca borilo se rame uz rame s vojnicima Saveza (...).

Umjesto Makedonije, proslavljene Aleksandrom Makedonskim, osveštane svetim apostolom Pavlom, ponosne na rad svete braće Ćirila i Metodija(...). (...) Umjesto ujedinjene, cjelovite i slobodne Makedonije, evropska diplomatička, a s njom i vi, naša braća, saveznici i oslobođenci, cijepate nas na komadiće i skrnavite naše svete ideale (...). Zapamtite, braćo Bugari, Srbi i Grci, da ste vi ponovo rođeni da započnete novi život tek nakon 14 krvavih ratova Rusije protiv Otomanskog carstva (...). Zapamtite da će rasparčana Makedonija zauvijek biti jabuka razdora među vama. Šetite se da su kroz istoriju, u prošlosti, nestajale države jedna za drugom u borbi za Makedoniju, pa nemojte produžavati tu krvavu listu mrtvih u ovo vrijeme (...). Makedonija treba biti nezavisna država u svojim etnografskim, geografskim, kulturnim i istorijskim granicama, sa vladom koja odgovara Narodnoj skupštini (...). Nacionalno predstavničko tijelo treba oformiti u Solunu, putem opštih izbora.

Braćo saveznici i oslobođenci! Nadamo se da će naše riječi doprijeti do vaših srca i svijesti. U Petrogradu, potpisali ovlašćeni predstavnici.

“Makedonskij golos”, Petrograd, str. 52-55.

Izvor 2

Ustanak u Tikvešu

Ustanak u Tikvešu je bio prvi masovni narodni oružani otpor srpskoj vlasti koja je okupirala Vardarsku Makedoniju nakon povlačenja Turaka u Prvom svjetskom ratu. Ustanak je počeo u Tikvešiji, 19. juna 1913., i trajao je 7 dana. Tikveški ustanak je rezultat spontanog organizovanja stanovnika Tikveša, pod upravom lokalnih aktivista, revolucionara i knezova, uz podršku snaga IMRO.

V A N Ž ž „Treason and assassinations in Macedonian history, S , 2004.

Izvor 4

Ideja o autonomnoj Makedoniji, osporavana od strane francuskog novinara, avgust 1912.

Hoćemo li primijeniti ovaj slijed događaja, prema autonomiji Makedonije? Ideja Makedonija – Makedoncima razvila se proteklih nekoliko godina i prijeti da zamijeni ideju opasnijeg rasparčavanja Makedonije i podjele između različitih balkanskih država. Ali svi trzaju koji konstantno uznemiravaju to područje izgleda da potiču od 'Bugarskog pokreta', prije nego 'Makedonskog'.

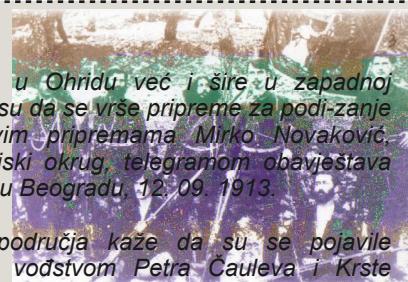
U sadašnjim uslovima, bilo bi teško organizovati makedonsku autonomiju bez značajnog favorizovanja bugarske strane, žrtvujući interes ostalih naroda. To bi provociralo očajničke otpore u samom srcu Makedonije. Na kraju, ne smijemo zaboraviti da su makedonski Grci i Karavlaši (Rumuni), iz straha od hegemonije slovenskih elemenata ! za status kvo. (...) Balkanski rat bi u ovom trenutku bio značajna prijetnja za Evropu. Evropa bi se trebala potruditi da udalji ovu prijetnju sredstvima koja joj staje na raspolaganju.

Ništa nije legitimnije od toga.

Albe ALric Cahuet, "La situation en Turquie et la proposition Berchtold", L'Illustration, 3626, 24 aou't 1912, p. 123.

Izvor 5

Srpske vlasti, ne samo u Ohridu već i šire u zapadnoj Makedoniji, obaviještene su da se vrše pripreme za podizanje ustanka u regiji. O ovim pripremama Mirko Novaković, načelnik Štaba za Bitoljski okrug, telegramom obavještava ministra unutrašnjih djela u Beogradu, 12.09. 1913.

Načelnik Prespanskog područja kaže da su se pojavile anarhističke bande pod vodstvom Petra Čauleva i Kste Trajceva, bugarskih vođa, sa njihovim četnicima i predstavljaju veću prijetnju nego Arnauti. U slučaju njihovog upada podigla bi se sela i gradovi, a sve je spremno za to.

Petar Čaulev sa ohridskim

ustašnicima

P. Mitreska, Serbian documents the history of the Ohrid-Struga region (1890-1940) Struga, 2002, str.182, dok.107.

Aktivnost 4

Sortiraj izvore

Izvori za sve grupe

Kakve su bile posljedice rata?

Učenici će analizirati izvore i odlučiti kojem opisu pripadaju i zašto. Termini (opisi) su sljedeći:

- izuzetan
- zapamćen
- za rezultat ima posljedicu
- odjeknuo
- otrežnujući (mnogo otkriva)

Ova diskusija treba se nastaviti i pružiti odgovor na drugo ključno pitanje. Odgovoriti na pitanje: **zbog čega su Balkanski ratovi kontroverzni i osjetljivi čak i danas?**

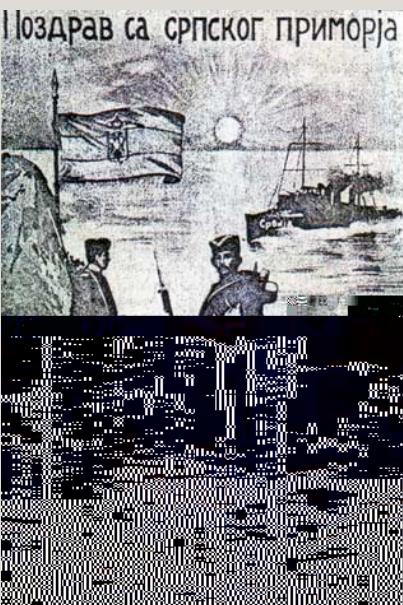
Izvor 1

Statistika balkanskih ratova

	Povrsina u miljama		Procenjena populacija	
	prije rata	poslije rata	prije rata	poslije rata
Albanija	-	11,317	-	850,000
Bugarska	33,647	43,310	4,337,516	4,467,006
Grčka	25,014	41,933	2,666,000	4,363,000
Crna Gora	3,474	5,603	250,000	500,000
Rumunija	50,720	53,489	7,230,418	7,516,418
Srbija	18,650	33,891	2,911,701	4,527,992
Evropska Turska	65,350	10,882	6,130,200	1,891,000

Izvor 2

Srpska razglednica iz Balkanskih ratova

Pozdravi sa srpske obale. Drač.
Suveniri iz prve srpske luke.“

http://sh.wikipedia.org/wiki/Datoteka:Pozdrav_sa_srpskog_primorja.jpg

Izvor 3

Poražene osmanske trupe u povlačenju

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ottoman_soldiers_after_the_First_Balkan_War.png

Izvor 4

Grob u selu pored Bitolja, Makedonija

Ovdje leži
Liskovski Petko
1882. – 1970.
Turški vojnik 1910. – 1912.
Srpski vojnik 1914. – 1915.
Bugarski vojnik 1916. – 1918.
Posljednji dar od unuka
Hristo, Krste i Miško

<http://www.telegraf.mk/aktuelno/makedonija/102400-bitola-nagradata-mende-petkovski-za-novinarkata-zaneta-zdravkovska>

Izvor 5

Proglašenje nezavisne Albanije

<http://en.wikipedia.org/wiki/File:28nentor.jpg>

Izvor 6

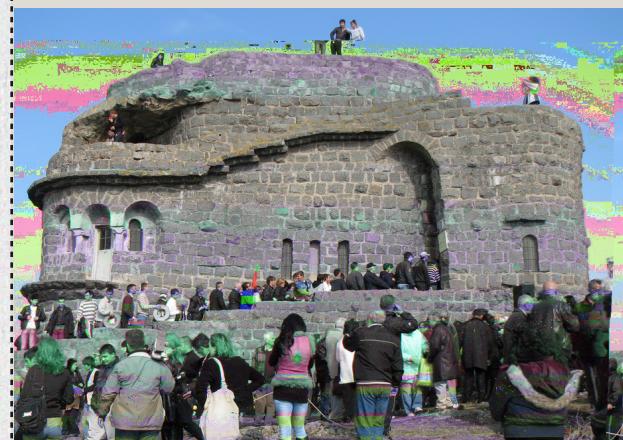
Poster štampan u Grčkoj 1912.

http://en.wikipedia.org/wiki/File:New_Greece.jpg

Izvor 7

Zebrnjak, spomen-kosturnica srpskih vojnika iz Balkanskih ratova, Kumanovo, Makedonija

<http://www.va.mod.gov.rs/cms/view.php?id=10479>

Izvor 8

Mijenjanje natpisa na željezničkoj stanici u Skoplju

http://en.wikipedia.org/wiki/File:Skopje_1912.jpg

Izvor 9

Karta podijeljene Makedonije poslije Balkanskih ratova

<http://www.kirilica.com.mk/vest.asp?id=76676>

